

(Atkelta iš 11 p.)

Pradėjus kurtis miestui, jame gausėjo amatininkų, prekybos ūmonių: 1887 m. atidaryta pirmoji vaistinė (savininkas – gydytojas O. von Losbergas), 1893 m. veikė 13 parduotuvių, 5 smuklės. Mieste buvo nemaža stačiatikių bendruomenė, tad jai 1893 m. pradėta statyti cerkvė (užbaigta ir pašventinta 1894 m.). 1896 m. prie jos atsteigta trijų skyrių cerkvinė pradinė mokykla (pirmoji mokykla dabartinio Mažeikių miesto teritorijoje). 1903 m. mieste gyveno 310 stačiatikių ir apie 40 sentikių. Buvo ėia ir kitų religinių konfesijų ūmonių. 1900 m. mieste netoli stačiatikių cerkvės pastatyta įvydų sinagoga, 1904 m. – katalikų bažnyčia, kuri 1906 m. spalio 8 d. buvo iškilmingai pašventinta. 1908 m. mieste gyvenę latviai greta anksčiau iškilusių stačiatikių cerkvės ir įvydų sinagogos pasistatė lai-

Danutės Mukienės nuotraukose – Mažeikių miesto vaizdai

kiną evangelikų liuteronų bažnyčią, o 1910 m. – mūrinę, nuolat veikiančią.

Nuo pirmųjų miesto formavimosi metų ėia didelis dėmesys buvo skiriamas jo infrastruktūrai, amatų ir pramonės vystymui. 1895 m. atidarytas antrinių žaliavų perdirbimo fabrikas, kuriame dirbo apie 40 darbininkų. Vėlesniais metais pradėjo veikti linų apdirbimo ūmonė, cikorijos ir degtukų žiaudelių fabrikai, garvežių bei vagonų remonto dirbtuvė, skardos dirbtuvė (gaminio kibirus ir laistytuvus), koklių dirbtuvė, plytinė, muilo gamyklėlė, kelios saldainių ūmonėlės. Mieste veikė paštas – 1898 m. iš Mažeikių pašto telegrafo jau buvo galima išsiųsti telegramas į užsieną. 1905 m. pradėtas tiesti Telšių Mažeikių plentas.

Mažeikiiai plėtėsi, didėjo jo svarba žio krašto ekonomikoje ir kultūroje.

1903 m. pradėjo veikti antroji mokykla Mažeikiuose – geležinkeliečių pradinė.

Po lietuviškos spaudos atgavimo klebono P. Meškausko, vargonininko K. Pukevičiaus iniciatyva mieste sustiprėjo tautinis judėjimas. 1905 m. birželio 29 d. malūnininko Latėo klėtyje suorganizuotas pirmasis lietuviškas vakaras Mažeikiuose. Jo metu parodytas bemaitys ir G. Petkevičaitės- Bitės komedija „Velnius spąstuose“. 1911 m. mieste spektaklius pradėjo statyti ir rodyti J. Vaiškiaus „Skrajojamojo teatro“ trupė.

1905 m. pastatyta ir pašventinta pirmoji mieste katalikų bažnyčia. 1905 m. mieste atidarytas A. bukausko knygynas, 1906 m. –

Danutės Mukienės nuotraukose – Mapeikių miesto vaizdai

„Saulės“ draugijos Mapeikių skyrius. Duris atvėrė skaitykla, biblioteka, dainą mėgstančius mapeikiškius vienijo choras. 1907 m. ėpitolėje duris atvėrė pirmoji lietuviška pradžios mokykla Mapeikiuose. Nuo 1908 m. mieste veikė Lietuvos katalikų blaivybės draugijos Mapeikių skyrius. 1909 (11 ?) m. įsteigta pirmoji valdinė rusų pradinė mokykla, 1911 m. – pirmoji privati keturklasė L. Markavičienės prekybos mokykla ir rusų vidurinė mokykla (Muravjovskaja ōkola).

Augant miestui pradėjo steigtis ir pramonės ōmonės. Nuo 1913 m. Mapeikiuose veikė E. Levino spaustuvė ir litografija, Chonono Slonimskio spaustuvė.

Besikuriantis miestas neišvengė ir gaisrų. Dideliō nuostoliō Mapeikiai patyrė 1913 metais – gaisrai miestą siaubė sausio 15 (28) ir 1913 m. gegužės 21 (birželio 3 d.).

Mapeikiō kraštas nukentėjo ir Pirmojo pasaulinio karo metais. Prie Mapeikiō ōvyko rusō ir vokiečių kariō susirėmimas, 1915 m. palei Ventos upę kurį laiką buvo nusistovėjusi fronto linija. Vykstant mūšiams buvo sugriautas tiltas per Ventą. Atsitraukdami rusai susprogdino Mapeikiō geležinkelio stoties elektrinę ir miestas ilgam neteko elektros. Per 1915 m. gegužės 14 d. kilusį gaisrą sudegė miesto centrinė dalis.

1917 m. inspektuodamas Rytō frontą, Mapeikiuose pabuvojo Vokietijos kaizeris Vilhelmas II.

Nuo 1918 m. miestas jo gyventojams pasirūpinus, vėl pradėtas vadinti Mapeikiais.

Pokario suirutė taip pat sekino ōi kraštą – 1919 m. vasario mėnesį Mapeikiō apylinkėse vyko raudonarmiečių ir vokiečių geležinės divizijos kariō susirėmimai. Jō metu nemažai buvo ne tik kariō, bet ir civiliō gyventojō.

Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, miestas pradėjo atsistatyti, kūrėsi ar buvo atkuriamos ōvietimo ōstaigos, pramonės ōmonės. 1919 m. rugsėjo 1 d. atidaryta privati Mapeikiō lietuviška vidurinė mokykla (vėliau – progimnazija, 1925 m. reorganizuota ō valstybinė gimnazija). Jos direktoriumi dirbo lotynō ir graikō kalbō vadovėlių autorius, Vilniaus Universiteto profesorius Merkelis Raėkauskas, 1927– 1933 m. S. Totorius. 1922 m. rugpjūčio 5 d. A. Vaiėkaus iniciatyva įsteigta Mapeikiō biblioteka.

Laikui einant miesto reikōmė ōiame regione augo. 1919–1950 m. Mapeikiai buvo to paties pavadinimo apskrities centras.

1919 m. Mapeikiō miestui suteiktos savivaldybės teisės, pirmuoju miesto burmistru išrinktas buvęs knygnešys, lietuviō tautinio atgimimo veikėjas J. Motuzas.

Po Pirmojo pasaulinio karo (XX a. 2–3 dešimtymtyje) vykusiose Lietuvos ir Latvijos derybose dėl teritorijō, esančių Latvijos–Lietuvos pasienyje, priklausymo buvo diskutuojama ir kam turį priklausyti Mapeikiai. 1921 m., tarpininkaujant Anglijos diplomatai prof. Simpsonui, latviō noras, prisijungti Mapeikius kaip Latvijai strateginį objektą, esantį prie Liepojos–Rygos geležinkelio, buvo atmesta.

1922 m. Mapeikiuose duris atvėrė ligoninė, biblioteka.

Nepriklausomos Lietuvos metais Mapeikiuose gyveno nemažai žydō. 1923 m. jie ōkūrė žydō vidurinę mokyklą, kurioje dėstyta hebrajų kalba, 1924 m. pasistatė sinagogą.

Didelę reikōmę tolesnei ōio krašto kultūrinio gyvenimo raidai turėjo 1926 m. gegužės 3 d. Vladio Pūnio rūpesčių įsteigta „Senovės papinimo mėgėjų kuopelė“. Jos nariai ne tik rinko senienas, tyrinėjo Mapeikiō apylinkes, bet ir ōkūrė mokykloje „Laisvės muziejō“.

S. Liėkūnas 1928 m. savo namuose ōkūrė muziejō, kuris po kelio reorganizacijō tapo iki ōiol veikiančiu Mapeikiō muziejumi.

Gyventojō skaičius mieste po karo sparčiai augo, todėl 1925 m. buvo parengtas miesto sutvarkymo planas, tris kartus padidinta miesto teritorija.

Nuo 1926 m. Mapeikiuose veikė Liaudies universitetas. Nuo 1926 m. buvo leidžiamas žurnalas „Senovė“.

ōio krašto ōmonės nuolat daug dėmesio skirdavo nađlaiėiams, seneliams. 1926 m. ōv. Vincento Paulieėio draugija įsteigė draugijos ōlaikomus 100 vietō nađlaiėiō namus. Tuo metu be globos esantys seneliai, esant reikalui, ōpuovėją rasdavo savivaldybės ōlaikomoje seneliō prieglaudoje.

1930 m. Mapeikiuose nuolat gyveno daugiau kaip 6 tūkst. ōmoniō.

Vystėsi amatai ir pramonė. 1932 m. broliai Padauskiai įsteigė didžiausią demaitijoje alaus daryklą. 1940 m. mieste ōd viso veikė 26 pramonės ōmonės. Daugiausia produkcijos pagamindavo labiausiai ōiame krašte garsėjusi jau minėta broliō ōdauskiō alaus darykla, baldō, moliniō puodō, kokliō, linō apdirbimo fabrikai, pieninė. Mapeikiuose tuo laiku veikė 4 bankai, kredito draugija, 4 lentpjūvės, malūnas, skerdykla, elektros jėgainė, odos gaminiō dirbtuvė, mezykla, karđykla.

(Nukelta ō 14 p.)